

О. І. Скоробогач,
викладач кафедри фінансів та банківської справи,
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу ТНЕУ

АНАЛІЗ ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ БАНКІВ УКРАЇНИ

THE ANALYSIS OF PROFIT AND PROFITABILITY OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BANKS OF
UKRAINE

У статті здійснено аналіз прибутку та рентабельності вітчизняних малих і середніх банків, а також їх порівняльний аналіз з прибутком та рентабельністю найбільших і великих банків України. Досліджено динаміку прибутку та рентабельності банків України у розрізі груп банків.

In article the analysis of profit and profitability of domestic small and medium-sized banks and also their comparative analysis with profit and profitability of the greatest and big banks of Ukraine is carried out. Dynamics of profit and profitability of banks of Ukraine in a cut of groups of banks is investigated.

Ключові слова: малі і середні банки, прибуток, рентабельність, чиста процентна маржа, рівень іншого операційного доходу.

Key words: small and medium-sized banks, profit, profitability, a pure percentage margin, level of other operational income.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Головним показником, який підсумовує результати діяльності та виступає індикатором ефективності діяльності банку, є прибуток, який свідчить про характер, зміст, функціональну спрямованість та обсяг діяльності установи. Вагоме значення у діяльності банку належить його прибутковості, тому що одержання прийнятної обсягу прибутку дає право поповнювати капітал, утворює засади життєдіяльності та зростання банку, а також забезпечує необхідний рівень дивідендних виплат акціонерам. Тому актуальним на сьогодні є питання аналізу прибутку та рентабельності малих і середніх банків з метою оцінки їх діяльності з погляду її ефективності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми аналізу прибутку та рентабельності розглянуто у роботах А. М. Герасимович, Д. Гладких, О. Дзюблюка, Косової Т., О.О. Лисянської, І. Лукановської, І. Парасій-Вергуненко, О. Філатовського та багатьох інших. Однак при цьому недостатньо уваги приділено дослідженням прибутку та рентабельності малих і середніх банків України.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є аналіз прибутку та рентабельності діяльності малих і середніх банків, а також дослідження динаміки прибутку та рентабельності банків України у розрізі груп.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливою складовою частиною аналізу фінансового стану банку є аналіз прибутку комерційного банку. Прибуток банку — це різниця між валовими доходами

банку та витратами. Прибуток банку складають [1, с. 395; 9]:

- прибуток від основної діяльності;
- валовий прибуток, до якого, крім прибутку від основної діяльності, входять небанківські операційні доходи і витрати, відрахування в резерви, непередбачені доходи і витрати;
- чистий прибуток, який залишається у розпорядженні банку після сплати податку на прибуток.

Аналіз чистих прибутків/збитків банків України за 2006—2011 роки (за групами банків) свідчить, що за результатами 2006—2008 років усі банки отримали прибуток (табл. 1). Проте, якщо за результатами 2007 року збитків не одержав жоден банк, то під впливом світової фінансової кризи 2008 року банки вже зазнали збитків, адже у II групі банків частка збитків становила 5% та у IV групі банків — 1,7%.

У зв'язку з кризовими явищами в економіці у 2009—2011 роках збитків зазнали усі групи банків. Основна причина такої великої кількості збиткових банків — посилення проблем з поверненням кредитів, що примусило банки нараховувати резерви під проблемні кредити, що і призвело до зростання збитків. Варто відмітити, що найбільших збитків зазнали банки I та II груп, частка збитків яких упродовж 2009—2011 років коливалася в межах 17,6—66,7%. Крім того, найбільша частка збитків у середньому на один банк припадає на найбільші та великі банки і значно перевищує (у 29—413 разів) частку збитків у середньому на один банк малих і середніх банків. Це зумовлено тим, що багато банків I та II груп були лідерами по іпотеці, яка більш за все постраждала, і тому сформували резерви, що виявилися в збитках. Разом з тим, на думку експертів, найменше постраждали корпоративні банки, у яких клієнти мають більше ва-

Таблиця 1. Порівняльний аналіз чистих прибутків/збитків банків України за 2006—2011 роки (за групами банків)*

Роки	Показники	Група I	Група II	Група III	Група IV	Усього
2006	кількість банків	15	19	25	110	169
	чистий прибуток/ (збиток) банку, млн грн.	2826	691	326	303	4144
	у середньому на один банк, млн грн.	188,4	36,4	13,0	2,8	24,5
	частка банків, що отримали збитки, %	0	0	0	0	0
2007	кількість банків	17	17	34	105	173
	чистий прибуток/ (збиток) банку, млн грн.	4833	844	537	406	6620
	у середньому на один банк, млн грн.	284,3	49,6	15,8	3,9	38,3
	частка банків, що отримали збитки, %	0	0	0	0	0
2008	кількість банків	18	20	24	120	182
	чистий прибуток/ (збиток) банку, млн грн.	4880	1554	360	510	7304
	у середньому на один банк, млн грн.	271,1	77,7	15,0	4,3	40,1
	частка банків, що отримали збитки, %	0	5	0	1,7	1,6
2009	кількість банків	18	19	21	121	182
	чистий прибуток/ (збиток) банку, млн грн.	-17033	-7057	-3478	-3924	-31492
	у середньому на один банк, млн грн.	-946,3	-371,4	-165,6	-32,4	-173,0
	частка банків, що отримали збитки, %	66,7	52,6	52,4	24,0	34,1
2010	кількість банків	17	22	21	115	176
	чистий прибуток/ (збиток) банку, млн грн.	-5094	-6993	-851	-88	-13027
	у середньому на один банк, млн грн.	-299,6	-317,9	-40,5	-0,77	-74,0
	частка банків, що отримали збитки, %	29,4	40,9	33,3	12,2	19,9
2011	кількість банків	17	19	22	117	175
	чистий прибуток/ (збиток) банку, млн грн.	-3090	-3886	-83	-649	-7708
	у середньому на один банк, млн грн.	-181,8	-204,5	-3,8	-5,5	-44,0
	частка банків, що отримали збитки, %	17,6	47,4	13,6	12,8	17,1

* Розраховано за даними НБУ.

Таблиця 2. Показники рентабельності діяльності малих і середніх банків

Показники рентабельності	Алгоритм розрахунку показників
Рентабельність капіталу (ROE)	$R_k = \frac{ЧП}{K} * 100\%$, де K – балансовий капітал; $ЧП$ – чистий прибуток
Рентабельність активів (ROA)	$R_a = \frac{ЧП}{A} * 100\%$, де A – активи; $ЧП$ – чистий прибуток
Рентабельність витрат	$R_v = \frac{ЧП}{B} * 100\%$, де $ЧП$ – чистий прибуток; B – витрати
Рентабельність доходу	$R_d = \frac{ЧП}{Д} * 100\%$, де $Д$ – дохід; $ЧП$ – чистий прибуток
Чиста процентна маржа	$ЧПМ = \frac{ПД - ПВ}{A} * 100\%$, де $ПД$ – процентні доходи за кредитними операціями; $ПВ$ – процентні витрати за депозитами; A – активи
Чистий спред	$ЧС = \frac{ПД}{КП} * 100\% - \frac{ПВ}{ПЗ} * 100\%$, де $ПД$ – процентні доходи за кредитними операціями; $ПВ$ – процентні витрати за депозитами; $КП$ – кредитний портфель; $ПЗ$ – підпроцентні зобов'язання
Рівень іншого операційного доходу	$R_{юд} = \frac{ЮД}{A} * 100\%$, де $ЮД$ – інший операційний дохід; A – активи

Джерело: [1].

ріантів для реструктуризації боргу. Тобто індивідуальна робота з клієнтами допомагає набагато краще розкрити проблему і не створювати додатковий резерв. Тому основний акцент малі і середні банки завжди ставлять на індивідуальний підхід у роботі з кожним клієнтом, на що вказує найменша частка збитків малих і середніх банків упродовж 2009—2011 років.

Результативним показником діяльності банку є розмір одержаного прибутку, проте ступінь окупності прибутком статутного і загального капіталу, активів, витрат банку розкриває їх рентабельність.

Рентабельність — відносний показник економічної ефективності, який показує рівень ефективності використання ресурсів і капіталу банку [1, с. 395—397].

Ефективність діяльності банківських установ аналізуємо за допомогою таких коефіцієнтів [1, 395; 5, с. 300—310; 6, с. 128—129]:

— рентабельність капіталу (ROE);
— рентабельність активів (ROA);

- рентабельність витрат;
- рентабельність доходу;
- чиста процентна маржа;
- чистий спред;
- рівень іншого операційного доходу.

Розглянуті коефіцієнти дають цілісну картину щодо діяльності банківських установ і тому будуть використані нами для оцінки рентабельності малих і середніх банків (табл. 2). Аналіз показників рентабельності діяльності банків України за 2006—2011 роки (за групами банків) свідчить, що значення показника рентабельності капіталу за результатами у 2006—2008 років є найвищим у банків I та II груп і коливається в межах 6,5—12,3% (табл. 3). У банків III та IV груп значення даного показника у 2007—2008 роках знаходиться в межах 3,2—6,0%. Після фінансової кризи 2008 року усі банки показали значне зниження показника рентабельності капіталу. Найнижче значення даного показника у 2009—2011 роках продемонстрували банки II групи — мінус 16,8—45,5%. Серед банків I групи значення даного показника коливається в межах мінус 3,0—20,9%. По III та IV групах банків значення показника коливається в межах мінус 0,5—34,5%. За результатами 2011 року найнижче значення показника рентабельності капіталу показали банки III групи — мінус 0,8%, банки I групи — мінус 3,0%, банки IV групи — мінус 3,1%. Цей показник характеризує економічну віддачу капіталу і показує, що упродовж 2006—2011 рр. для усіх груп банків характерне неефективне управління щодо розміщення активів, тобто їх можливістю приносити дохід.

Найкращі значення показника рентабельності активів за результатами 2006—2008 років показали банки I та II груп, у яких значення показників знаходиться в межах 0,8—1,2%, тоді як у банках III та IV груп значення показника знаходиться в межах 0,5—0,9% та 0,7—0,9% відповідно. Проте за результатами 2009—2011 років в усіх банків спостерігалось зниження показника рентабельності активів з -0,1 до -6,1%. Це викликано насамперед великою часткою неприбуткових активів — проблемних кредитів, основних засобів та нематеріальних активів, а також невиправдано великими небанківськими операційними витратами, відрахуваннями в резерви за активними операціями. За результатами 2011 року

найкращі значення показника рентабельності активів показали банки III групи — мінус 0,1%, тоді як у банках I, II та IV груп значення показника ще нижчі. Хоча у 2011 р. даний показник залишається від'ємним, його значення порівняно з попереднім роком зросло по всіх групах банків. Це досягнуто завдяки зростанню дохідності активних операцій, а також зважений політиці банків щодо планування витрат.

Показник рентабельності витрат банків за результатами 2006—2008 років у всіх групах банків коливався в межах 4,7—15,1%. Найвище значення показника за результатами 2006—2008 років показали банки I групи — 15,1%, найнижче — банки III та IV груп: 4,7% та 5,6% відповідно. За результатами 2009—2011 років усі банки продемонстрували зниження показника рентабельності витрат. Станом на початок 2012 року найнижчі значення показника рентабельності витрат показали банки II групи — мінус 16,8%, тоді як значення показника у банків I, III та IV груп становили -3,1%, -0,8% та -4,3% відповідно. Такі значення показника рентабельності витрат зумовлені значними збитками банків, оскільки чим вищі збитки банків, тим нижче значення показника рентабельності витрат.

Показник рентабельності доходу за 2006—2008 роки серед чотирьох груп банків знаходився в межах 3,7—19,7%. Проте, у зв'язку з фінансовою кризою 2008 року усі банки зазнали значних збитків, тому за результатами 2009—2011 років банки показали дуже низькі значення показника рентабельності доходу. Найнижчі значення показника рентабельності доходу за результатами 2011 року показали банки IV групи — -4,6%, тоді як рентабельність доходу банків I, II та III груп була вищою, і показує, що структура доходів банків даних груп, починаючи з 2011 року, забезпечує тенденцію до зростання їх доходу.

Незважаючи на зменшення збитків банків у 2011 році, значення показника чистої процентної маржі у банках III та IV груп було нижче за оптимальне 4,5%, що засвідчує збереження високих кредитних ризиків у банках цих груп та їх низькі доходи від кредитування.

Щодо показника чистого спреда, то за 2006—2011 роки найвищі значення даного показника спостерігалися у банків IV групи, що свідчить про зростання рівня дохідності від процентних операцій у банків даної групи.

За результатами 2006—2011 років в усіх групах банків показник рівня іншого операційного доходу коливався в межах 0,1—1,2%, що засвідчує низьку залежність банків усіх груп від "нетрадиційних" доходів.

Таким чином, упродовж 2006—2011 років відбулася різка зміна показників рентабельності, які характеризують ефективність використання капіталу, ресурсів, рівень витрат і доходів та ступінь залежності банку від нетрадиційних доходів. Разом з тим, спостерігається тенденція до зростання вказаних показників в усіх групах банків.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного аналізу чистих прибутків/збитків та рентабельності діяльності банків України у розрізі груп можна зробити висновок про те, що упродовж 2006—2011 років в економіці України та у банківському секторі зокрема, спостерігалось зниження основних економічних показників в усіх групах банків. Однак, незважаючи на фінансову кризу 2008 року, малі і середні банки зазнали найменших збитків, а за показниками рентабельності капіталу, рентабельності активів, рентабельності витрат, чистого спреда, рівня іншого операційного доходу не поступаються найбільшим та

Таблиця 3. Порівняльний аналіз показників рентабельності діяльності банків за 2006—2011 рр. у розрізі груп банків*

Показники рентабельності	Групи банків	Роки					
		2006	2007	2008	2009	2010	2011
Рентабельність капіталу, %	I	12,3	12,1	6,5	-20,9	-5,6	-3,0
	II	9,7	7,3	8,0	-45,5	-34,2	-16,8
	III	7,1	6,0	3,2	-34,5	-10,2	-0,8
	IV	3,8	4,4	3,7	-29,7	-0,5	-3,1
Рентабельність активів, %	I	1,3	1,2	0,8	-2,8	-0,8	-0,4
	II	1,1	0,8	1,0	-5,1	-4,1	-2,5
	III	1,1	0,9	0,5	-6,1	-1,4	-0,1
	IV	0,9	0,9	0,7	-5,5	-0,1	-0,6
Рентабельність витрат, %	I	12,0	15,1	7,5	-14,6	-5,2	-3,1
	II	11,0	10,8	9,8	-26,2	-22,4	-16,8
	III	9,3	9,3	4,7	-27,6	-9,4	-0,8
	IV	7,6	9,3	5,6	-24,0	-0,8	-4,3
Рентабельність доходу, %	I	10,7	19,7	10,5	-17,4	-5,4	-3,2
	II	10,0	14,9	14,2	-35,9	-10,4	-0,8
	III	8,5	6,8	3,7	-36,9	-10,4	-0,8
	IV	7,1	7,0	4,4	-31,4	-0,8	-4,6
Чиста процентна маржа, %	I	4,2	3,8	4,0	6,6	5,7	5,5
	II	6,1	3,2	3,9	4,7	5,7	4,5
	III	4,5	3,5	4,2	6,1	4,6	4,0
	IV	3,9	4,0	4,6	5,6	4,6	4,1
Чистий спред, %	I	6,2	5,7	4,9	5,4	5,5	6,0
	II	6,7	6,6	5,7	6,8	7,8	5,8
	III	7,0	5,9	6,3	7,7	6,6	7,0
	IV	7,1	7,2	6,6	7,0	8,4	7,7
Рівень іншого операційного доходу, %	I	0,2	0,1	0,2	0,2	0,6	0,4
	II	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4
	III	0,3	1,2	1,0	0,1	0,2	0,8
	IV	0,5	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5

* розраховано за даними НБУ.

великим банкам. Це є ознакою стабільної роботи малих і середніх банків навіть в умовах непередбачуваних змін на фінансовому ринку України.

Література:

- Аналіз банківської діяльності: підруч. [А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.]; за ред. А.М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
- Бодрова Н.Е. Управління прибутком і рентабельністю банку на основі мультиплікаційних моделей [Електронний ресурс] / Н.Е. Бодрова. — Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/7552/1/Bodrova.pdf>
- Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097
- Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія / О.В. Дзюблюк. — Тернопіль: ТЗОВ "Терно-граф", 2009. — 316 с.
- Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посібник / Т.Д. Косова. — К.: ЦУЛ, 2008. — 486 с.
- Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2003. — 347 с.
- Рентабельність капіталу банків України (ROE) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-vidnosni/rentabelnist-kapitalu-bankiv-ukrayini-roe>
- Рибалка О.О. Підходи до управління прибутком банку моделей [Електронний ресурс] / О.О. Рибалка. — Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/6508/3/s11.pdf>
- Сало І.В. Необхідність аналізу показників прибутку банку [Електронний ресурс] / І.В. Сало, О.О. Лисянська. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2010_29/10_29_01.pdf

Стаття надійшла до редакції 28.01.2013 р.